

**КЫРГЫЗСТАН
АЯЛДАРЫ**

№12 ДЕКАБРЬ 1958

КАРМАТПАС ЫР

Иркутскинин Серов атындагы көчөсү адаттагыдай татынакай эмес, ал убактылуу кайра жасалганып, өткөн кылымдын азаптуу күндөрүн эске түшүрүүчү кейпти кийген. Анын анча чоң эмес участокторунда фонарлар илинип, тамдар эски өңдөнүп калган. Короолор булганч. Бастырмалар жана сарайлар самсаалап турат. Алардын бери жагындагы жолдо сүргүнгө айдалып келген кишилер түрмөнүн бозоргон чандуу кийимдерин кийип, басып жүрүшөт. Жандармдар аларды кайтарышып, азаптын заарын чачышат, каарданышат...

Мотурандаган жаш балдар тамдардын үстүнө чыгып алышып көчөнүн курчалган бул участогун зор кызыгуу менен карашат. Ал эмес чоң кишилер да көңүл бурушуп, танданып турушат.

Бул аянтка тынымсыз аарыдай ызылдаган кинокамералардын объективдери, кубаттуу прожекторлордун нурлары багытталган. Режиссер рупорду оозуна такап, ким кандай ойнорун эскертип жүрөт. Мына ушул жерде жакында эле кыргыздын улуу акыны Токтогул Сатылганов жөнүндөгү фильмдин эң татаал жана кызыгыштуу окуяларынын бири тартылып бүттү. Родинабыздын борбору Москвада, Кыргызстандын тоолорунун арасында да анын көп сюжеттери тартылууда.

Аларды өлкөбүздүн эң жаш киностудияларынын бири — Фрунзе киностудиясынын чыгармачылык коллективи тартып, өздөрүнүн ыйык ишин шыктануу менен улантып жатат.

Улуу акын жөнүндөгү фильмдин башкы режиссеру Владимир Викторович Немоляев, режиссеру Б. Новиков, башкы оператору Л. Калашников, художник В. Шербак, звукооператор В. Ладыгина, картинанын директорлору Р. Тургумбаев, В. Гвоздевалар артисттер жана массалык сценаларга катышуучу адамдар менен бирге жаны, 1959-жылда фильмди өлкөбүздүн киноэкрандарына ийгиликтүү чыгаруу үчүн талыкпай аракеттенишүүдө. Фильм «Карматпас ыр» (Неуловимая песня) деп аталат. Токтогулдун ролун Кыргыз ССРнин эл артисти Кыдырбек Чодронов, анын энеси Бурманын ролун Кыргыз ССРнин эл артисткасы Бакен Кыдыкеева, Семёновдун ролун артист Балашов, Токтогулдун досу Нурмамбеттин ролун Кыргыз ССРнин эмгек сиңирген артисти — Насыр Кытаев аткарышат.

Фильмдин музыкасын композитор, ССР Союзунун эл артисти Абдылас Малдыбаев менен Владимир Власов жазып жатышат. Сценарияны Н. Кладо менен Г. Токтогулова түзүшкөн.

Улуу акындын өмүрү жана чыгармачылыгы, революциячыл иштери жөнүндөгү бул чыгарманы түзүүдө кино кызматкерлери жана артисттик күчтөр зор ынтаалуулукту көрсөтүшүп, талыкпай изденүү менен иштөөдө.

...Асман мелжиген тоолордун чокулары булуттан селде чалынган. Бийик зоокалар, капчыгайлар, шаркырап агып жаткан дайранын үстүнөн салаңдаган аскалар көрүнөт.

Тар капчыгай менен ашууну көздөй эки атчан келе жатышат. Алардын алдыңкысы терге чириген студенттик китлди кийген, арык, узун бойлуу жигит — Семенов экинчиси жандарм. Семенов гитарга кошулуп, үнүн жапыс чыгарып ырдап келе жатат.

Фильм мына ушундай сцена менен башталат. Артист Балашов 20 жылдык сүргүнгө жиберилген орус революционеринин образын ийгиликтүү түзүүдө.

Атчандар комуздун жыбылжыган мукам күүсүнө үн кошуп эл арасында ырдап жаткан Токтогулдун жанына келишет. Акындын шаңкылдаган шайыр үнү жер жаңыртып, алда кайда угулат.

Анын бай-манаптардын адилетсиздигин, ырайымсыздыгын сүрөттөгөн курч сөздөрү даана, так чыгып, отургандардын жалпы кубаттоосуна ээ болот. Ал Керимбайдын уулу Бактыярды шылыңдайт. Анын ата бабасы эмгекчи элди эзип жаткандыгын айтат. Ырчынын курч сөздөрүн жеткиргенде аябай ызаланган Керимбай келет. Акын андан да тартынбайт.

Сүргүнгө келген Семенов Токтогул менен достошуп, ага көп нерселерди айтат. Кыргыз жери бай, асыл кендер көп экендигин баяндайт. Бирок ушул байлык элге кызмат кылбай, алардын муңу, зары арбып жаткандыгы акынды кейитет. Улуу орус элинин чыныгы уулу менен достошуу Токтогулду тартынбас күрөшүүчүгө айландырып, элдин тагдыры үчүн бай, манаптарга каршы чыгууга үндөйт. Фильмдин сценариясында революциячыл бул умтулуунун пафосу эң сонун баяндалган.

Кыргыздын улуу акыны Токтогул манап Рыскулбектин жана анын уулдары — беш камандын элди эггендигинин бетин ачкаңдыгы үчүн Сибирге сүргүнгө жиберилген. Акындын Сибирдеги турмушу, такшалуусу, кыйынчылыкка моюн сунбаганы, анын эркин азаптуу каторга да майтара албагандыгы, фильмде кеңири көрсөтүлгөн. Ал сүргүндөн качып, эркиңдикке келет. Бирок чыныгы эркиңдикти улуу акынга Октябрь Революциясынын таңы гана берген.

«Карматпас ыр» фильми кыргыз жеринде жаңы турмуштун курулушу, эзелден берки азап, тозоктордун жок кылынышы менен аяктайт. Анын тартылышы кыргыз элинин турмушундагы зор окуя болуп саналат.

И. КӨКӨЕВ.

Сүрөттө жогорудан төмөн карай: Токтогулдун ролунда — К. Чодронов, Семёновдун ролунда — Балашов, Токтогулдун энеси Бурманын ролунда — Б. Кыдыкеева, Ортодо Бактыяр, анын ролунда — В. Умуралиев, Токтогулдун аялы Тотуянын ролунда — С. Жунушалиева.